

Благој СТОИЧОВСКИ

РЕВОЛУЦИОНЕРОТ И СОЦИЈАЛИСТОТ НАЈДО ЧЕРГА — ДЕДО НАЈДО ОД РАКИТНИЦА

Седумдесеттите години од XIX век се карактеризираат со силен вриеж на потчинетите народи на Балканот против турската власт, против стегите на османлиската повеќевековна експлоатација, којшто довел до Босанско-херцеговското востание во Босна и Херцеговина од 1875 година, до Априлското востание од 1876 година во Бугарија, и до Разловечкото востание од 1876 година во Македонија. Причините за овој вриеж и незадоволство и за овие востанија на потчинетите народи на овие балкански простори главно се состоеле во: зголемувањето на старите давачки и воведување на нови, и тоа во услови на големи природни и елементарни непогоди, разните пљачкосувања, убиства и сл.¹⁾

Работничкото движење во Македонија, поради задоцнетиот развој на капитализмот во Турската империја, почнува да се развива и оформува во класно движење кон крајот на XIX и почетокот на XX век, односно многу подоцна отколку во другите земји. Тоа се развило и под посебно тешки услови, за разлика од другите работнички движења, во околности на тешка економска експлоатација, жестока национална угнетеност и целосна политичка обесправеност. На неговата појава и развој покрај економско-социјалните претпоставки и фактори, влијаеле и соседните работнички движења, како и тогашниот полет во којшто се наоѓало меѓународното работничко движење. Првото македонско работништво се репретирало предимно од селанството, од еснафските работници и од другите категории на непосредни производители.²⁾

Главниот извор врз кој се темели овој труд е необјавениот ракопис (машинопис) на Миле Бочвар за Дедо Најдо-Черга.

¹⁾ Историја на македонскиот народ, Институт за национална историја, Скопје, 1969, 71.

²⁾ Види пошироко за овој проблем: Орде Иваноски, Балканските социјалисти и македонското прашање од 90-тите години на XIX век до создавањето на Третата интернационала, Култура, Скопје, 1970, 66—67.

га, којшто се чува во Архивот на Институтот за национална историја на Македонија, Сл. IV 65/а. Во него исцрпно не се дадени подетални податоци за извесни периоди од неговата богата социјалистичка и револуционерна дејност. Според тоа, обработувајќи го неговиот животен и револуционерен патопис, во извесни периоди од неговото делување остануваат и некои празнини, коишто ќе бидат дополнети по откривањето на потребните податоци до коишто не успеавме да дојдеме при подготвувањето на овој прв прилог посветен на Најдо Черга. При обработката на прилогов, се служевме и со некои податоци и секавања на современици и соселани на Дедо Најдо, коишто лично го познавале, а некои од нив и се наведени во спомнатиот ракопис на Миле Бочвар.

Роден е 1875 година во демирхисарското село Ракитница, во бедно земјоделско семејство. Во својот роден крај, па и пошироко, тој бил познат како Најдо Черга или како што подоцна го нарекле другите „Дедо Најдо“.³⁾

Најдо Черга бил со среден раст и прилежен човек со природна интелигенција. Уште од најраните години ја сфатил тежината на животот во неговиот пасивен крај и барал начини во потрага по насушната корка леб. Понатамошното негово живеење во селото значело и перманентно робување на беговите и чифлик-сајбиите од околните села каде што биле настанети Турците. Од тие причини, Најдо во својата рана младост решил да замине на печалба во Софија, Бугарија. Дома немале воопшто пари, ниту за пат, па неговиот татко морал да позајми пари од некој богат трговец од Крушево, со цел да го испрати сина си на гурбет, со ветување дека парите ќе ги врати во најскоро време и со голема камата (фајде). Штом се подготвил и пронашол другари од околните села и од Крушево за на печалба, младиот Најдо заминал за Софија.⁴⁾ Тој не можел да претчувствува какви маки и неволи ги очекувале во Бугарија, какви понижувања и горчини од ропството, од продолженото работно време и сл.

Во тоа време во Софија имало многу Македонци, а посебно многу Крушевчани, коишто веднаш се погрижиле да му најдат стан и времено вработување. Најпрвин, тој работел како сидарски помошник. Тежок бил животот во тоа време на

³⁾ Најдо Черга потекнува од семејството Черговци од с. Ракитница, Демирхисарско. Неговото презиме според крштеницата не е Черга, туку **Најдо Велјанов**, меѓутоа во сите документи, белешки, секавања и сл., се среќава како Најдо Черга или Дедо Најдо. Селаните од селото, од околните села, Демир Хисар, па и од Крушево го знаеле само како Најдо Черга или Дедо Најдо. Затоа насекаде во текстот што го поместуваме во прилогов се среќава како Најдо Черга или Дедо Најдо.

⁴⁾ Во Бугарија тој заминува како осумнаесетгодишно момче, токму во цветот на својата младост, жеден да научи нешто повеќе за животот и светот.

печалба во туѓина, одвај да се прехрани, а за облека, нешто дома да испрати или назад да се врати требало на заем да позајми и за тоа да плаќа голема камата. Но уште со самото пристигнување, тој ќе ја почувствува сета суровост на капиталистичката експлоатација од страна на младата бугарска буржоазија, која македонските печалбари ги ползувала како евтина работна сила за најсложени физички работи. Согледувајќи ја тежината на аргатскиот живот, младиот Најдо решил да го изучува столарскиот занает и се вработил како столарски работник во работилницата на крушевчаните Китанови.⁵⁾ Веднаш потоа, се запишал во вечерното училиште како редовен ученик. Во Софија тој се сретнал со Веле Марков и почнал со него почесто да другарува и да чита напредна литература. Читајќи напредна социјалистичка литература, се здобил со прилично добро знаење за работничкото движење, посебно за синдикатите. Преку Веле Марков тој се запознал и со велешкиот столар и основач на Македонската работничка социјалистичка група во Софија, Васил Главинов. Во столарската работилница на Васил Главинов во Софија извесно време работел и Никола Карев. Поради сè почестото другарување со Никола Карев и Веле Марков, Најдо наскоро преминал на работа кај Васил Главинов. Во 1896/97 година Најдо станал член на социјалистичката група, со која раководел Веле Марков. Во вакви услови и во ваква средина, под извонредно тешки околности, Најдо Черга почнал да го оформува својот идеен, револуционерен и политички светоглед.

Во 1898/99 година Најдо Черга се вратил во Демир Хисар, во своето родно село Ракитница, по налог на групата да формира таква група во Демирхисарско, а Никола Карев дошол во Крушево да формира социјалистичка група. Дедо Најдо не успеал да го стори тоа од причини што народот таа партија ја сметал за безбожничка (бидејќи прадската буржоазија така ја претставувала) од една страна, и поради фактот дека од тој крај сите мажи оделе на печалба и со старите луѓе тешко можело да се најде на разбирање, од друга страна. Тој знаел дека во тоа време било мошне тешко да се зборува против верата. Во религијата тој гледал свој голем и огорчен противник. Борбата за ослободување на македонскиот народ тој не ја гледал, како што во тоа време ја гледала прадската буржоазија и селските богаташи, за вера и нација. Тој во борбата за слобода ја подразбирал националната рамноправност и социјална правда. Се борел против експлоатацијата на народот и против секаков вид на насилништво. Во почетокот не сакал да се сложи со програмата на ВМРО. Сметал дека таа е реакционер-

⁵⁾ Кај крушевчаните Китанови тој дошол по препорака на некои крушевски трговци.

на и треба да се дополни со програмата на социјалистичката партија.

Во 1900 година Веле Марков се вратил од Софија, по налог на Васил Главинов, да формира социјалистичка група во Крушево, заедно со Никола Карев и Најдо Черга. Веле Марков веднаш отворил столарски дуќан, со цел групата да има свое сврталиште за идни договарања. Наскоро тие успеале да формираат социјалистичка група. Тој се поврзал со Никола Петров Русински, кој во тоа време се наоѓал во Битола,⁶⁾ и решиле да се одржи првата социјалистичка конференција во Крушево, со делегати на сите групи од тој терен. Штом се подготвиле сите потребни работи, конференцијата, со која раководел Никола Петров Русински, се одржала во Крушево. Најдо го изнел ставот на социјалистите спрема ВМРО. Тој енергично се залагал социјалистите од Македонија да водат одвоена борба од ВМРО, поради фактот што според него на нив не им одговарала програмата за работа на ВМРО. Но кога не успеал во тоа, под притисок на мнозинството се покорил, ја примил донесената резолуција и станал член на ВМРО, но со цел групата да продолжи со својата работа и да ги спроведува своите цели. Во Демирхисарско, Најдо станал прочуен како Најдо социјалистот или како селаните го нарекле „чуучуулист“.

Најдо Черга навистина имал позитивен и активен однос спрема ВМРО. Неа ја признавал за предводничка и движечка сила на македонскиот народ чијашто револуционерна борба високо ја ценел и ја прифатил како своја борба. Тој ја имал таа можност да биде верен сведок на револуционерниот од на македонскиот народ, почнувајќи од формирањето на ВМРО, појавата на социјалистичките групи во Македонија, Илинденското востание, Балканските и Првата светска војна, сè до почетокот на Втората светска војна кога смртта го спречува да ја употреби сета своја енергија и револуционерно искуство за триумф на македонското дело за чиишто идеали тој го посветил целиот свој живот. Само три години го делеле од тој голем и неостварен сон, неговата татковина Македонија и македонскиот народ да ја дочекаат слободата.

Нужно е да го споменеме и фактот дека во најраната платформа на социјалистите (1895) влезе девизата „Ослободувањето на Македонија е дело на самите Македонци“, ⁷⁾ којашто Најдо Черга ја спроведува до крајот на својот живот.

Поврзувајќи ја борбата на работничката класа со целиот македонски народ и народностите, македонските социјалисти први на Балканот на дело развиле една самобитна социјалистич-

⁶⁾ Со Никола Петров Русински Најдо имал прилика да се сретне и во Софија.

⁷⁾ Данчо Зографски, Југословенските социјалисти за македонското прашање, Култура, Скопје, 1962, 159.

ка активност која претставувала револуционерно усогласување на интернационалните обврски со националната должност на својата поробена татковина.⁸⁾ Во својата појдовна позиција тие се раководеле од осознаената потреба за неопходно ослободување на Македонија како предуслови за победата и на претстојната социјалистичка револуција којашто ја замислувале како перманентна етапа и фаза на македонската револуција.

Во 1901 година Веле Марков станал војвода на Крушевската чета, а Никола Карев и Најдо Черга продолжувале со работа на теренот со оформените социјалистички групи. На 12⁹⁾ јуни 1902 година загинал Веле Марков со четата, предаден од раkitничанец, токму од родното село на Дедо Најдо. Најдо бил мошне трогнат што предавникот на неговиот другар бил токму од неговото родно село, но не бил во можност да му помогне.

Пред заминувањето на Никола Карев на Смилевскиот конгрес, групата на социјалистите во која припаѓал и Черга, решила Карев да заземе став против подигање на востанието, за коешто се сметало дека сè уште не се созрени условите и дека е прерано народот неподготвено и предвремено да востане.

Во Илинденското востание од 1903 година активно учество зел и Најдо, но не во Крушевскиот реон, туку во Велешко. По крвавото задушвање на востанието, кога силите биле разединети, Најдо заминал за Софија каде што се сретнал со Главинов и Карев. По опстојните договори и планови, тие решиле Најдо да се врати во Крушево и да подготви терен за формирање на нови социјалистички групи, бидејќи старите се расформирале и скоро сите членови заминале како борци во Илинденското востание и во одбраната на Крушевската Република, нејзината слобода и чест.

Смртта на Никола Карев во 1905 година,¹⁰⁾ го затекнала Најдо во моментот кога активно се залагал за формирање на нови групи. Работата на Најдо Черга во пропагирањето на социјалистичките идеи во Демирхисарскиот и Крушевскиот реон како да спаснала поради загубата на Карев и Марков. Но

⁸⁾ Данчо Зографски, цит. дело, 160.

⁹⁾ Овој податок ни го презентира Миле Бочвар во своите спомени за Најдо Черга, напишани додека се наоѓал на лекување во Специјалната болница во Битола во 1953 година, а кои моментно се чуваат во: АИНИ, Сл. IV 65/а. Исто така и Миле Јанкуловски од с. Ракитница, роден во 1920 година, мошне добро се сеќава дека таа прослава се одржала на 12 јуни 1942 година бидејќи и тој бил присутен на прославата. Меѓутоа, во нашата историографија е познато дека Веле Марков е убиен на 23 јуни 1902 година.

¹⁰⁾ За смртта на Никола Карев постојат две верзии, едната дека е убиен, а другата дека се самоубил. Види: Благој Стоичовски, Како загинал Никола Карев, Иселенички алманах, Матица на иселениците од Македонија, Скопје, 1984, 126—128.

тој и понатаму не мирувал. Заминал за Софија и повторно се сретнал со Васил Главинов. Убиството на Сарафов го затекнало во Софија. Во тоа време бугарските власти апселе сè што е напредно. Подгонет Најдо пребегнал во Србија, во Белград. Српските власти, по добиените докази од страна на бугарските власти, го затвориле под мотивација дека е социјалист. Во затворот тој бил прилично измачуван, а подоцна осуден и на смрт. Најдо се жалел и барал да биде предаден на турските власти, бидејќи бил Македонец, роден во Македонија, и турски поданик. Судот му побарал крштеница со која ќе докаже дека е роден во Македонија. Крштеницата од Крушево ја добил, судот го ослободил, но го предал на пограничните турски власти и Најдо бил спроведен во Крушево. Од Крушево на слобода бил пуштен со откуп.

Откако малку дошол при себе, решил повторно да замине за Софија. Таму сега се вработил како угостителски работник во една кафеана. Пред Први мај тој успеал да организира една група угостителски работници незадоволни од својот статус да не работат и да не одат на излет на Витоша. Властите пак го побарале Најдо да го затворат, но тој овој пат побегнал во Романија, во Влашко. Од Романија се префрлил во Русија и таму за кратко време се вработил. Еве како Најдо му го раскажал овој настан на Миле Бочвар: „Во Русија се сретнав со еден многу силен човек. Висок, сериозен и мошне пријатен за разговор. Се викаше Максим Горки. Тој ми даде една книга. До скоро ја имав. Изгледа при претресите ми е земена, но не се секавам како дојде до оваа средба. Јас тогаш малку знаев за Горки“.

Во 1914 година српските власти го затвориле Најдо третирајќи го како Бугарин и барајќи му пушка. Тој бил страшно претепан. Две недели бил ложен со кромид, но од својата љубов — пушката не се откажал и не признал дека е кај него.

И по толку перишети, Најдо не останал рамнодушен. Заедно со Стојче Куно¹¹⁾ во 1920 година организирал социјалистичка работничка партија на Југославија (комунисти) во Крушево. Избрале управа, создале свој клуб и развиле бајрак среде чаршија. На општинските избори се јавиле со свои кандидати. Со објавувањето на „Обзнаната“ партијата се растурила, а архивата и сите документи биле запленети. Најдо со целата своја група ѝ се приклучил на демократската партија. Тој бил весел, пријатен, чесен и духовит човек. Во селото и околината бил мошне ценет и сакан, и сите го сметале за напреден човек. Често зборувал за работничките движења во светот, за прогресот на луѓето, одејќи по свадби, на гости или во дуќанот. И во Демократската партија тој се истакнал како добар дискутант. Миле Бочвар се секава на една негова изјава од 1924 го-

¹¹⁾ Близок другар на Дедо Најдо од Крушево.

дина, каде што на една конференција, меѓу другото, тој рекол: „Нашата партија е млада, таа е дете недоносче, ние ќе треба да бидеме внимателни за да можеме да ја изведеме на вистинскиот нејзин пат“. Народот му ракоплескал, го кревале на раце, а чорбациите го правеле ненормален шут. Тоа било и разбирливо, бидејќи Најдо не избегнувал понекогаш и отворено да ги критикува. Најдо останал доследен борец и верен на идеалите на своите другари Марков и Карев, и покрај големиот терор тој не потклекнал. Во времето кога престојувал во селото Ракитница, работел како столар и земјоделец, и живеел од својот труд.

Уживал Најдо да седне со попот или со даскалот и да дискутира за религијата, за обичаите и др. Често сакал да зборува и со младите, велејќи им дека „на младите светот останува“. Тој често им зборувал за Марков и Карев, воздигнувајќи кога ќе им речел: „Е, бре деца, да ни беше некој од нив жив“, но се тешел кога тие му велеле дека се родиле нови Велевци, нови Каревци, со нови сили.

Во 1938 година Черга се запознал со Кочо Поповски од с. Кочишта, во тоа време ученик во битолската гимназија.¹²⁾ Откако се запознале, зачестиле посетите на Кочо кај Дедо Најдо. Долго разговарале за издигнувањето на науката, за животот на луѓето, за режимот на државата, за дејноста на социјалистите во Македонија и сл. Во една прилика Кочо му поставил и едно директно прашање и тоа дали тој го сака својот народ како и порано? Дедо Најдо му одговорил: „А море дете, ако јас не го сакав, ќе стекнев некој чифлик. Младоста ми мина со љубов кон Партијата, кон народот“. Потоа Кочо го информирал Дедо Најдо дека веќе во земјата има организирана партија раководена од еден центар. Најдо бил мошне пријатно изненаден од оваа пријатна вест и му се обратил на Кочо Поповски со следните зборови: „Не ми е жал сега и да умрам, кога има кој да се бори за она што сум работел целиот мој живот“.

Летото на 1939 година Најдо во Ракитница го посетиле излетници од Крушево и од Прилеп. Во групата од Прилеп имало ученици и студенти. И Кузман Јосифовски-Питу на неколку пати му бил гостин на Дедо Најдо заедно со Кочо од с. Кочишта. Најдо продолжувал и понатаму да чита напредна литература и често да дискутира со другарите за прашања од единички интерес.

Најдо го доживеал и големиот ден, денот кој како што тој рекол дека „ќе го земе за слава“, кога на мал церемонија-

¹²⁾ Тој подоцна завршува Економски факултет во Скопје, извесно време работи како директор на Фабриката за стакло и стаклена волна во Скопје, а потоа се вработува како наставник на Економскиот факултет. Пензиониран е како виш предавач. Живее во Скопје и носител е на „Партизанска споменница 1941 година“.

ѝен начин бил примен за член на КПЈ.¹³⁾ Во селото била формирана партиска ќелија, составена од тројца членови: Дедо Најдо, Борис¹⁴⁾ од Ракитница и Нове од Растојца.¹⁵⁾ Во почетокот кај Најдо се јавила душевна борба, со цел да ја совлада линијата на КПЈ. Состаноците зачестиле и најчесто се одржувале во куќата на Черга. Најдовица била стражар. Штом ќе дошле луѓе за состанок, таа ја земала фуќката и излегувала надвор да преде и да чува стража. Партиската ќелија од Ракитница се поврзала со Слоештица и воспоставила врска со Демир Хисар. Се приредувале повеќе излети во селата. За време на една посета во Пуста Река ги дочекал Симо Билјановски (обесен во Битола 1942 година, брат на Злате Билјановски) и со нив заедно спинале во Кочишта, а од Кочишта заедно со Кочо продолжиле за Ракитница. Со гитари, свирки и песни приредиле веселба во дворот на Дедо Најдо. Се мешале со селаните, ги поканувале на ракија, се воспоставувало другарство меѓу селаните, работниците и студентите. Дедо Најдо бил мошне радосен што неговиот сон се остварувал. Рамо до рамо застанувале, стар и млад, граѓанин и селанец, сите биле единствени. И во таа весела атмосфера Дедо Најдо нашол погодна прилика да им објасни на селаните дека војната за конечно ослободување на неговата мила татковина е на прагот и дека треба сите да бидат подготвени, да го дочекаат тој долгоочекуван сон.

Најдо остарувал, го издавала силата, но желбата за работа и победа постојано го крепнела. Тој растураше летоци, ги подготвувал селаните за борба. Македонија ја зафатила бугарската фашистичка чума. Се слушале разни разговори по селото. Некои селани велеле дека ќе биде подобро со Бугарите, другите велеле положбата ќе остане иста само поробувачот ќе биде друг. Полиција и чиновници се пуштиле насекаде низ селата. Барале да јадат и пијат. Од сите страни се слушале гласови: „Ние ве ослободивме“. А Дедо Најдо им велел на селаните: „Море луѓе, не е слатка слободата без жртви, никој нема да нè ослободи за бадџала. Разберете, секој нов ослободител е и нов поробувач. Немојте да им верувате на овие јадачи и пљачкачи кога гледате дека се гладни. Ако сакате слобода, јас сум ви рекол одамна, засукајте ги ракавите“.¹⁶⁾

¹³⁾ Во селото било подготвена мала свеченост кога била формирана првата партиска ќелија во Ракитница на која Дедо Најдо свечено бил примен за член на КПЈ. Првата партиска организација во Ракитница била формирана во првата половина на 1940 година.

¹⁴⁾ Според Кочо Поповски, негов соборец, роден 1920 година, тој се презивал **Стојановски**.

¹⁵⁾ Исто така според К. Поповски од Кочишта, тој се презивал **Вељановски**.

¹⁶⁾ Необјавен ракопис, машинопис, од Миле Бочвар, АИНИ, Сл. IV 65/а. Во тој ракопис се дадени и некои податоци за револуционерниот и бунен живот на Најдо Черга.

На 12 јуни 1941 година, по повод годишнината од смртта на Веле Марков, Бугарските власти организирале прослава во селото Ракитница. На митингот се собрале многу Илинденци од Демирхисарско и Крушевско а имало и многу бугарски чиновници и полицајци. За овој настан знаела и Партијата и му било наложено, покрај другите, за збор да се јави и Дедо Најдо. Свеченоста била зголемена со свирки и музика и требало да се одржи на селските гробишта каде што бил погребан војводата Веле Марков. Кога го забележиле Петруш Карев¹⁷⁾ и Методија Стојчев¹⁸⁾ Дедо Најдо, му се приближиле, го зеле во нивна придружба и му го претставиле на околискиот началник. Прво говорел околискиот началник, потоа Методија Стојчев, во чиешто говори било величено делото на Веле Марков, коишто го правеле дека бил голем Бугарин, борец за мајката родина. Поинаку и не можеле да говорат со оглед на фактот дека од сите страни биле опколени со бугарски чиновници и полицајци. Слушајќи ги говорите, Најдо како да се намуртил и со возбуда го чекал својот настап. Во тој момент, привикале Илинденците: „Дедо Најдо да зборува“. Тие добро знаеле дека е добар говорник и дека добро ги знаел работите. Најдо се правел дека не сака да зборува, дека е стар и може да згреша, но на крајот се согласил да говори. Се качил на гробот на Веле Марков и веднаш во мислите му се појавил филмот од неговото убиство присетувајќи се на целите за кои се борел. Кога забележале Илинденците дека Најдо ќе зборува, го поздравиле со силни ракоплескања и со голем интерес очекувале да слушат што ќе каже овој измачен старец и долгогодишен борец за слободата на Македонија. На овој настан присуствувал и Миле Бочвар,¹⁹⁾ и еве како тоа го опишува: „Кога стивна сè наоколу, тој малку ја поткрена главата и викна со буен, но темен глас, како да сакаше да ги растажи сите околу него, а на луѓето им минаа морници низ телото. Стани Веле! Стани да видиш зошто ги сложи коските во овој гроб. Да го браниш народот, да ја браниш честа и слободата. Да живее слободата да ги скинеме ропските синдири. Стани да видиш каков цган те полазил. До вчера не мушкаше српскиот жандарм, од денеска бугарскиот бич. Не можам да зборувам, ви реков, стар сум ќе грешам“. Почнале ракоплескања од страна на неговите соборци и соселани, додека бугарските чиновници и полицајата се збуниле, и потиштени почнале да ги напуштаат селските гробишта во Ракитница. Целта на организаторите на прославата не била исполнета. Пропаднале печените јагниња и пиење-

¹⁷⁾ Братот на Никола Карев.

¹⁸⁾ Бил член на Крушевската организациона чета. Види: Димитар Димески, Ракитничката провала..., 146—147.

¹⁹⁾ Тој е од блиското село Кочишта, и мошне добро го знаел Дедо Најдо.

то подготвени за што посвечено одбележување на овој значаен настан.

Бугарите не го знаеле Дедо Најдо, не знаеле дека тој е организиран и дека тоа свесно го направил, не ја знаеле и силата на КПЈ во овој крај. Ним не им било познато дека Комunistичката партија на Југославија во Македонија имала такви храбри и способни кадри кои биле во состојба да им се спротивстават во секое време и дека народот е толку силно поврзан со Партијата. Партиските состаноци во реонот зачестиле. Окупаторите барале да им се предаде оружјето. Се воделе долги дискусии и по цели ноќи. Најдо им велел на помладите членови на Партијата: „Море, деца, да не е ова некоја провокација! Оружјето не го предаваме. Ако треба и со стапови борба ќе водиме“.

Во 1942 година се подготвувал првиот крушевски одред „Питу Гули“. Најдо бил мошне радосен што народот се организира во борба за конечно ослободување. Тој ослабнал и заболел. Жалел што не ќе може да им помогне на борците од одредот. Неговата сопруга Малинка продолжила со својата работа. Обезбедувала храна, алишта и сè друго што било потребно за испраќање на одредот.

Еден ден кога се почувствувал мошне слаб и немоќен, ја замолил неговата сопруга²⁰⁾ да ги повика Борис, Кочо и Нове да дојдат за да се видат и да позборуваат. Најдовица ги нашла Борис и Нове, кои не успеале да го пронајдат Кочо во Кочишта и побрзале кај Дедо Најдо. Во куќата имало и роднини коишто дошле да го посетат Најдо. Најдо ѝ се обратил на Малинка и ја замолил сите да излезат од собата, бидејќи сакал малку да позборува со другарите. Кога излегле сите, ја затвориле вратата, и тогаш Најдо им рекол: „Елате другари, поткренете ме малку повисоко да го видам сонцето. Сонце мило, сонце златно, нема повеќе да ме прееш. Колку е убава светлинава деца, ама мене за кусо време ќе ме покрие темнина. Не ми се умира деца, сакам да поживеам да ја дочекам слободата, да поживеем во слободна татковина“. Другарите почнале да го тешат, велејќи му дека не треба да се плаши и дека е рано за умирање. „Да знаете колку е мила виделинава, мила е, нема помило. Ах, колку е тежок овој час, да се делиш од куќата, од огништето, од другарите, од Партијата, од борбата. Тешко ми е што умирам сега во моментов кога и јас можев малку да помогнам. Да ставев една тула и јас во големата зграда што ќе ја изградите. Можеби сега ви требав повеќе од било кога, деца? Да беа Марков и Карев живи и тие ќе ви помогнеа. Нека ви е благословен патот по којшто одите, деца. Само едно знај-

²⁰⁾ Стар и изнемоштен, кон крајот на својот живот, дел од своите обврски тој ги пренесувал на неговата сопруга Малинка којашто мошне успешно ги обавувала.

те! Непријателот е суров, ќе најдете на големи препреки. Борбата е тешка, а вие токму што навлегувате во неа, само бидете храбри и верувајте дека ќе победите. Ова е последна борба, бидете истрајни. Знаете ли зошто ве викнав? Сакам да умрам во вашите раце, во рацете на комунисти, сметам да умрам во слободна татковина, не сакам да ми се ситат душманите, да видат како умирам. Простете другари што ве оставам кога најмногу требаше да ви помогнам“.

Најдо умрел во рацете на другарите со отворени очи жалейќи за својата неостварена желба: да ја види Македонија слободна. Неговиот богат револуционерен ѓд и животопис згаснал во раните денови на пролетта 1942 година. Подоцна загинале и други негови другари: Мише, Кочо Миленко и Шула²¹⁾ коишто секојдневно навраќале кај Дедо Најдо.

Идејниот светоглед и револуционерната активност на Дедо Најдо досега не биле истражувани и научно обработувани. Тој е еден од најистакнатите организатори и дејци во социјалистичкото и работничкото движење во Македонија, работејќи заедно со Васил Главинов, Михаил Циков, Душан Цекиќ, Димо Хаџи Димов, Никола Карев, Веле Марков, Никола Петров Русински, Александар Антонов Севастјанов и други.²²⁾

Неговата животна и револуционерна врвица, неговиот исконски ѓд по маките бара потемелна обработка и поголемо внимание, со оглед на фактот дека тој досега ниту маргинално не беше спомнуван иако заслужува да му се даде понагласено место во македонското работничко и социјалистичко движење. Се разбира, тоа ќе го сториме во некоја друга прилика, по прибирањето на уште некои податоци коишто уште појасно ќе фрлат светлина врз личноста и делото на овој наш заслужен револуционер, идеен деец и социјалист.

Тој е еден од ретките револуционери и социјалисти²³⁾ којшто за разлика од многу други македонски дејци доживеал длабока старост (67 години), личност која за само две години не успеа да го дочека оној „Втор Илинден“, онаа долгоочекувана мутра, кога беше остварен повеќевоковниот сон на македонскиот народ за своја слобода и независност. Македонскиот народ за првпат во својата историја заедно со другите југословенски народи и народности со Народноослободителната војна и Револуцијата ги круниса сите свои стремежи и цели за своја државност и самостојност како полноправен член на југословенската федеративна социјалистичка заедница.

²¹⁾ Според податоците што ги добивме од Кочо Поповски, Мише бил Михаил Ефтимов Иванов, а го викале Мише Ефтим, а Шула бил Анастас Минов Јанев, и Кочо Миленко, сите од Крушево.

²²⁾ Орде Ивановски, цит. дело, 71.

²³⁾ Сите цитати поместени во овој труд се земени од спомнатиот документ на Миле Бочвар за Најдо Черга што беше базичен материјал при изготвувањето на прилогот.

THE REVOLUTIONARY AND SOCIALIST NAJDO ČERGO —
DEDO NAJDO FROM RAKITNICA

The author in this article writes for the first time about the revolutionary and socialist Najdo Čerga, who up to the present day was very little known to our historical science, though he belongs to the pleiade of revolutionaries such as: Nikola Karev, Vele Markov, Nikola Petrov Rusinski and others.

He was born in the village of Rakitnica, near Demir Hisar in 1875. Since his early youth he was supposed to emigrate to Bulgaria to make his own living. There he met a lot of people from Kruševo and Macedonia who gave him a hand in finding a temporary job. After that he got an employment with the workshop of Vasil Glavinov, the founder of the Macedonian working socialist group in Sofia. There he met also Nikola Karev and later on Vele Markov and became a member of the socialist group headed by Vele Markov. Here he used to attend an evening school and under such conditions he started forming his ideological and political knowledge.

Later on he comes back home for several times to form socialist groups in the Demir Hisar region. After that he had been to Belgrade, Vlaško, Romania, Russia, coming back home to go on with his revolutionary activity. He became also a member of the VMRO (Internal Macedonian Revolutionary Organization), member of the Communist party of Yugoslavia, always having in mind that the liberation of Macedonia should be an act of the Macedonians themselves.

He had a possibility to be a loyal witness of the revolutionary act of the Macedonian people, beginning from the establishment of VMRO, the appearance of socialist groups in Macedonia, the Ilinden uprising, the Balkan and the First World War up to the beginning of the Second World War when he died. Three years afterwards Macedonia welcomed the second Ilinden and the right for free and independent state within the scope of Yugoslavia.

At the end the author underlines the significance of the revolutionary and socialist activity of this Macedonian eminent figure who devoted all his life to the struggle of the Macedonian people for its freedom and independence.